

NOVÝ
VELKÝ ILUSTROVANÝ
SLOVNÍK NAUČNÝ

SVAZEK XI.

Klíček — Legie.

V PRAZE 1931.

1959/60 1962

R 2008

Pedagogická knihovna J. A. Komenského
Číslo: <u>II-739/II.</u>
Inv. čís.: 1821/36.

Veškerá práva vyhrazena.

Bell

Šetřte knihy!

**Nevpísujte do nich poznámek,
nepodtrhujte a nezatrhujte v nich nic,
neboť tím se knihy poškozují!**

Nakladatelství »GUTENBERG« v Praze. – Tiskem Pražské akciové tiskárny.

R F-1 III. 1957

byla v burgundské říši vydané Lex Romana Burgundionum (v letech 506 a 532) a v západogotské říši Lex Romana Visigothorum (506).

Legie, značí sbor mužstva ve vojsku římském. Od IV. stol. měla l. 300 jezdců (equites), 4200 pěšáků (pedites), a to 1.200 hastati, 1.200 principes, 600 triarii, 1.200 velites. K těmto přistoupili t. zv. socii, čtyři spolubojovníků. Každá l. měla svůj odznak, orla (aquila). — L. bulharská, dobrovolnické prapory (celkem 3000 mužů), jež za hranicemi Turecka organisovány v boj za osvobození Bulharska 1877 a účastnily se války proti Turkům v ruské armádě. — L. československé slují dobrovolnické voj. útvary, složené z Čsl., kt. za svět. války bojovaly buď ve svazku armád dohodových neb samostatně proti centrálním mocnostem a proti bolševikům. Dělíme je na am., franc., ital., ruskou a srbskou. Nejstarší z nich byly franc. a ruská, jejichž první dobrovolníci, přihlásivší se již v srpnu 1914, slují starodružiníky. Útvary jejich se pak staly základem leg. voj. organisací doma. — I. L. franc. vznikla 22. VIII. 1914, kdy se svolením fr. vlády bylo do franc. vojska přijato na 300 čes. dobrovolníků, většinou členů pařížské čes. kolonie, jež hned při vypovězení války demonstrovala proti Rak.-Uh. Tito, soustředění v rotě „Nazdar“, byli vtěleni do Cízinecké legie franc.; později do Marocké divise (Q₄), s níž se účastnili důležitých bojů na záp. frontě, zejm. u Remeše, Arrasu, Mylhús, Suippes, Soissonsu, Lassigny, Péronne, Ressons-sur-Matz, Roye, Craonne, Verdunu, ve Voëuvre a u Amiensu. Měli vlastní korouhvičku od 12. X. 1914 a od 30. VI. 1918, kdy různými doplňky vzrostli na samostatnou čsl. brigádu, vlastní prapor, dar m. Paříže. Ježto rota „Nazdar“ byla téměř úplně potřena při průlomu u Arrasu 9. V. 1915, bylo nutno organisovati nové oddíly, což se dalo hl. r. 1917 v m. Cognacu. Dekretem pres. Poincaré ze 16. XII. 1917 byla tato malá armáda, skládající se z čes. dobrovolníků i z jiných zemí, prohlášena samostatným vojskem čsl., což mělo velký vliv na utvoření budoucího samostatného čsl. státu. Organisaci převzal hlav. gen. Štefánik (Q₄) a vytvořil do června 1918 brigádu, skládající se ze 2 pluků, jejíž velení obdržel franc. gen. Philippe. Brigáda se účastnila v rámci 53. franc. pěší divise arm. Gouraudovy urputných bojů u Michelbachu, Jonchéry-sur-Vesle a hlav. u Terronu a Vouziers. Na rozhraní 1918/19 odjela brigáda, zesílená zatím novým plukem na divisi, do vlasti,

kde zakročila hned na jaře ve válce česko-polské a česko-maďarské. Vůdcem prvního transportu do ČSR. byl potomní generál Husák. Lit.: E. Urych: S Francií za svobodu světa (1920), R. Kadlec: Rok čsl. voj. ve Francii (1923), A. Eliáš: Vývoj a boje čsl. legií ve Francii (1924), V. Vojtěch: Čes. kolonie pařížská (Naše revoluce, 1925), dr. Kudela: Čsl. vojsko ve Francii (1928). — II. L. ruská vznikla podobně jako franc. z čsl. usedlíků na Rusi; jejím jádrem byla Česká družina (Q₄), formovaná v srpnu 1914 v Kyjevě. Její význam vedle výzvědné služby v rus. armádě („čeští rozvědčíci“) byl zejm. v tom, že působila na jednotlivce i celé jednotky, aby přešli k Rusům. Tak se jí podařilo 3. IV. 1915 převést 28. pěší pluk („Pražské děti“) do rus. zajetí. Její činnost se jevila v různých rus. arm., zejména u Brusilova a u Radka-Dmitrijeva (Q₄), jako celek nebojovala, ač měla od 11. X. 1914 vlastní prapor. Jejími veliteli byli Rusové. Ježto počet zajatců čsl. národnosti stále rostl, žádáno za formování samostatných jednotek po způsobu franc., ale carská i potomní revoluční vlády tomu odpíraly. Přijímáním zajatců, jež bylo povoleno, vzrostla Družina počát. r. 1916 na pluk; v květnu r. 1916 na brigádu (od 15. III. 1917 o 3 plucích); dne 2. IV. 1917 schváleno konečně utvoření samostatného vojska, ale organisace jeho s ruské strany nepodporována. Teprve slavné vítězství čsl. brigády u Zborova (2. VII. 17) a její vynikající účast v ústupních bojích poté přesvědčily ruské úřady o oprávněnosti, vytvořiti samostatné vojsko, nepodléhající fluktuaci kázně a nálad ruských vojsk. Tak čsl. brigáda doplněna na divisi a spolu s novou divisi, utvořenou gen. Červinkou (Q₄) v Poltavsku, sloučeny všechny čsl. oddíly v armádní sbor, jemuž dána sankce 9. X. 1917 vrchním velít. rus. arm. (gen. Brusilovem). Jeho velitelem byl rus. gen. Šokorov. Politické vedení převzala po dosavadní Správě svazu čsl. spolků na Rusi od květ. 1917 Odbočka Čsl. národní rady pro Rus., jež se utvořila v Kyjevě pod předsednictvím profesora Masaryka. Po uzavření míru v Brześci Litewském bylo nutno čsl. voj. na Rusi vyprostiti ze závazků, uložených mírem ruské armádě, což se stalo tím, že prohlášeno za část čsl. armády ve Francii, kam také mělo býti po 7. II. 1918 převezeno. K tomu konci se dalo Ukrajinou na pochod do Sibíře, s úmyslem, vyhnouti se srážkám s rudou armádou. Bylo však nuceno u Bachmače bojovati proti Němcům, kteří 9.—13. III. mu zastupovali cestu, a učiniti úmluvu

se Sověty, že dobrovolně odzbrojí a beze zbraní se odeberě do Vladivostoku (penzenská úmluva 26. III. 1918). Tato úmluva, loyálně učiněná a schválená zástupci Národní rady (prof. Maxa), nemohla však býti dodržena, ježto bolševici provozovali tajně agitační činnost v řadách legií a zjevně se stavěli v různých případech na odpor evakuaci, zadržujíce vlaky s čsl. vojskem (25. V. u Marianovky a j.). A tak voj. vůdcové legií vydali rozkaz „neodzbrojit“ a bolševické útoky na ešelonu odraženy v krvavých bojích v Irkutsku, u Zlatoustu, Mariinsku, Nivonikolajevsku, Čeljabinsku a v Penze (vesměs v květ. 1918). Další vítězství 1. VI. u Mariinska, 5. VI. u Bezenčuku, 6. VI. u Marianovky, 8. VI. u Samary, 16. VI. znovu u Mariinska, 23. VI. u Buzuluku, 4.—5. VII. u Ussurijského Nikolsku a j. zabezpečila spojení různých ešelonů na sibiřské magistrále. Tyto úspěchy vzbudily u Dohody naději, užítí čsl. vojsk jako tmelu, jímž by spojila různé ruské a cizí dobrovolnické formace na Rusi k boji proti bolševikům a upoutání něm. armády na vých. frontě (tehdy právě hrozila poslední veliká něm. ofensiva ve Francii). Vojenské velení čsl. vydalo tudíž rozkaz, obrátiti se na západ a po mnohých bojích zřízena nová fronta na Volze (od Volska až ke Kazani), jiná na Urále (Jekatěrinburk 25. VII.), jiná pak na Sibiři, kde bylo nutno znovu obtížně pronikati k Vladivostoku (boje u Kultuku, Murina, Posolské, u Spasského, Kaulu, Krajevské, v červenci a srpnu). Obě sibiřské skupiny spojeny v Olovjané (31. VIII.); porady v Čeljabinsku (20. V.) a sněm v Omsku (23. VII. — 3. VIII.) reorganisovaly správu i velitelství. Ježto ruští generálové odešli, stal se vrchním velitelem čsl. sboru gen. Syrový (Q₁); nejvyšším polit. orgánem byl sněm, obsazený plnomocníky a delegáty z pluků; výkonným orgánem Odbočka nár. rady. To byl vrchol úspěchu čsl. legií v Rusku; v září však se situace zhoršila: zesílený odpor bolševiků, znovu se organisujících, přinutil volžskou skupinu ustoupit; 8. X. opuštěna Samara a pověsti o skončení války a chystaném převratu ve vlasti vzbudily v mnohých naději a touhu co nejrychleji se navrátit. Psychologicky a morálně se tento obrát jevil vypověděním poslušnosti vůdcům, což vedlo k hrdinské sebevraždě pluk. Ševce (Q₂) (25. X.), jež na chvíli obnovila kázeň. Ježto však i na Sibiři nastal převrat utvořením diktatury Kolčakovy (Q₃) 18. XI., rozmohl se znovu chaos, jenž přiměl člena nové čsl. vlády, gen. Štefánika, aby přijel na Sibiř, zrušil různá

revoluční ustanovení sněmu, zavedl úřady podřízené čsl. vládě a jmenoval fr. gen. Janina (Q₄) vrchním velitelem. Úkol čsl. vojska na Rusi byl vymezen tak, že má hlídati a hájiti trať z Novonikolajevska do Irkutska. Nicméně po odjezdu Štefánikově propukly znovu nepokoje, živěné jednak rus. komunisty, jednak komunistickými členy bývalého sněmu, kteří se pokusili dokonce 13. VI. 1919 o revoluci, jež však byla rychle vojensky zdolána. V srpnu 1919 se dostavila z vlasti delegace, složená z poslanců různ. polit. stran, která provedla pacifikaci a dohlédla na to, aby vojsko co nejrychleji bylo evakuováno z míst zamořených bolševictvím. Veliké transporty začaly odjížděti z Vladivostoku v prosinci 1919; do roka byly všechny oddíly ve vlasti. Čsl. vojsko na Rusi se do té doby rozmnožilo na 3 divise; úhrnem transportováno 56.000 vojáků, 6.700 zajatců, 1.900 cizinců a 2.400 žen a dětí, vedle množství útvarů a ústavů s vel. materiálem. Za dlouhého pobytu v Rusku se čsl. armáda vyvinula v samostatnou obec legionářskou, po způsobu bratrství husitských; měla svoje vlastní školy, učiliště, tiskárny, hospodářská a osvětová střediska, žurnalistiku, peněžnictví atd. Byla tudíž nejen armádou, nýbrž zárodkem samostatného státu ještě před převratem z 28. X. 1918. Mezi jejími vůdci se vyznamenali Čeček, Gajda, Husák, Klecanda, Syrový, Švec, Vašátko, Voženílek a j. Lit.: Základní dílo dr. Šteidler: Čsl. hnutí na Rusi (1922); voj. gen. Klecanda: Operace čsl. vojsk na Rusi (1920); Gajda: Moje paměti (1920); dr. Mašín: Čes. družina (1922), dr. Klecanda: Bitva u Zborova (1927). — III. L. italská. Jako v Rusku, tak i v Itálii záhy vznikla myšlenka, organisovati rak.-uh. zajatce čsl. národnosti ve voj., bojující za osvobození své vlasti. První organisací toho druhu byl Čsl. dobrovol. sbor (Q₅), vzniklý 17. I. 1917 v koncentračním táboře zajateckém v Sta Maria Capua Vetere v Padule u Neapole. Jeho organisátorem byl hlavně Sokol J. Čapek (Q₆). Čes. kancelář v Římě (inž. Veselý) se stala ještě téhož roku kanceláří Národní rady (řed. Hlaváček). Ital. vláda dlouho nechtěla povolit ani pracovní oddíly; teprve 21. IV. 1918 po římském sjezdu potlačovaných národností bylo dosaženo povolení, utvořiti 6 pracovních praporů, dané v únoru 1918, přeměněno v povolení, zříditi samostatné čsl. vojsko v Itálii. Velmi k tomu přispěl gen. Štefánik, který v dubnu meškal v Římě. Organisaci a velitelství první divise, takto utvořené, převzal gen. A.

Graziani (Q) ve Folignu. Divise se zúčastnila již bojů na Piavě v červnu 1918 a dosáhla zejm. velikých úspěchů ve službě výzvědné (39. pluk) v bojích u Rivy, Val Bellu, Asolone, Montellu, Martellu, Doss' Altu (červ.—září 1918). Divise po převratu zesílena z propuštěných zajatců na arm. sbor (vel. gen. Piccione), který 16. XII. přehlédnut pres. Masarykem a odjel domů, kde ho ihned užito k obsazení Slovenska. Tam se též vyznamenal za bojů s Maďary r. 1919. Celkem bylo na 20.000 mužů. Liter.: Logaj: Čsl. legie v Itálii (1922), týž: Oběti (1922), Bednařík: Vývoj a boje čsl. vojska v Itálii (1924); V boj, kronika čsl. vojska v Itálii (1927—29). — IV. L. srbská, vznikla z usedlých Čechoslováků v Srbsku, zesílených dobrovolníky ze zajatců rak.-uh. arm. Bojovali zprvu v srbských jednotkách, po reorganizaci srb. vojska na Korfu se odebrali do Ruska a utvořili divisi, která bojovala pod velením srb. gen. Hadžice (Q) v Dobrudži proti Něm. a Bulh. (1916). Potom se rozdělila; část odešla r. 1917 do Ukrajiny, do rus. legií, část znovu do srb. voj., stojícího tehdy na soluňské frontě. Konečných bojů se tam však neúčastnili, neboť byli se svolením srb. vlády odesláni asi počtem 400 mužů do Francie, kde vstoupili do čsl. legií ve Francii. Liter.: Dr. J. Čermák: Naši v srb. armádě (1924); týž: Věrnost za věrnost (1921); týž: Desáté výročí bojů v Dobrudži (1927). — V. Americkými legionáři se zvou čsl. dobrovolníci z USA., kteří vstupovali od r. 1917 do čsl. voj. ve Francii (asi 2300), nebo do amer. armády (asi 30.000). Bojovali ve Francii, hl. v poslední fázi bojů, též na Těšínsku a Slovensku, a repatriováni pak r. 1919 do USA. — L. anglická, název dobrovol. oddílů angl., utvořených ve válkách proti Karlistům na pomoc špaň. král. Isabelle II. r. 1833. Jejich vůdcem byl gen. Evans. — L. jihoslovanská v Itálii, prapor, utvořený podobně jako l. čsl. v Itálii z dobrovolníků jihoslov. národnosti, zajatců rak.-uh., a to dr. Ljudevitem Pivkem Q, rak.-uher. res. důstojníkem, jenž přešel na podzim 1917 se svým oddílem na stranu Italů u Carzana. V praporu bylo 629 Srbů, 163 Chorvatů a 118 Slovinců a

účastnil se pak r. 1918 bojů na Piavě. — L. polské slovou různ. dobrovolnické organizace pol. za různých válek, bojující o samostatnost Polsky. Tak: I. Polské oddíly, bojující na straně Francie v Itálii a Rusku za Napoleona, pod velením gen. Dąbrowského. — II. Oddíl gen. Zamoyského, bojující na straně Angl. proti Rusům za krymské války. — III. Oddíly pod gen. Dąbrowskim, bojující na straně Francie proti Němcům 1870—71. — IV. Za světové války vzniklo několik druhů pol. legií. Na straně ústř. mocností organizoval již r. 1914 Pilsudski (Q) v Haliči různé oddíly střelců, jež nabídl Rak.-Uhersku k boji proti Rusku a jež vzrostly do r. 1917 na 14.000 mužů (velitel Haller, Puchalski, Szeptycki). — Na straně ruské organizoval R. Dmowski ve Varšavě pol. oddíly k boji proti ústřední mocnostem. Když Německo obnovilo r. 1917 polský stát, odepřely Pilsudského legie přísahu věrnosti Něm. a Rak.-Uh. (9. VII. 1917) a Pilsudski za to internován. Po míru s bolševiky unikl i Haller se svými oddíly ze svazku arm. rak.-uh. — Další rus. organizací byl sbor pol. dobrovolníků gen. Dowborza-Mušnického, sbor gen. Michaelise (Henninga) a sbor gen. Stankiewicze, utvořený na Ukrajině, za vlády Kerenského. Všecky tyto sbory bojovaly proti ústřed. mocnostem a bolševikům 1917—18. Haller, uniknuv do Francie, stal se velitelem všech zahraničních Poláků, kteří se tam organizovali k boji proti ústřed. mocnostem a vymohli si v červenci 1918 titul samostatné polské armády, vedoucí válku na straně spojenců. Po zřízení samostatného pol. státu staly se základem nové pol. armády. — L. studentská, též akademická, název různ. voj. oddílů, skládajících se ze studentů. U nás se proslavily: 1. l., zřízená 1639 za obléhání Prahy Bannérem (měla svůj prapor s čes. lvem a Pannou Marií), 2. l., zřízená Janem Kaufferem 1648 na obranu Prahy proti Königsmarkovi; bojovala hrdinně při hájení Karlova mostu, jsouc rozohňována slova jesuity Jana Plachého; 3. l., zřízená 1848 za revoluce pražské ku pomoci měšťanským ozbrojeným sborům; někteří její členové bojovali však i na barikádách.

Konec jedenáctého svazku.

Cena:

Došlo: - 3. IX. 1936

Dodal: